

تمکین

مقدمه

تمکین و نشوز یکی از مباحث حقوق خانواده بوده و به عنوان یکی از شکایتهای رایج خانوادگی است که از سوی مردان مطرح می‌شود و یکی از شیوه‌هایی است که معمولاً همسران در شکایتهای نفقه و تمکین علیه یکدیگر به کار می‌گیرند. این شکایت یکی از اولین شکایتهایی است که مردان هنگام بروز اختلاف در زندگی خانوادگی و زمانی که همسر آنها زندگی مشترک خانوادگی را ترک می‌کنند، مطرح می‌کنند.

معانی و اصطلاحات تمکین و نشوز

“تمکین” در لغت به معنای مالک گردانیدن و ثابت نمودن می‌باشد.^۱ اما “نشوز” در لغت به معنای بالابردن و بپا خواستن است. در اصطلاح حقوقی و فقهی نشوز عبارت از “خروج زوجین از انجام تکالیف واجبی است که قانون‌گذار بر عهده هر کدام از آنها در رابطه با دیگری گذاشته است”. با این حساب، نشوز اختصاص به زن ندارد بلکه مرد نیز ممکن است در برابر زوجه خویش نسبت به انجام تکالیف واجب خود اقدامی ننماید و از این نظر ناشز محسوب گردد. منظور، نشوز مرد از انجام تکالیف واجب در قبال زوجه خود می‌باشد. مرحوم صاحب جواهر نیز نشوز به معنای فقهی را در هر دو صورت یعنی نشوز از طرف زن و همچنین نشوز از طرف مرد اطلاق نموده است.^۲ همان‌طور که گفته شد تمکین به معنای انجام وظایف زناشویی و نشوز مقابل آن است. این موضوع، وابستگی عمیق به مبحث ریاست خانواده دارد، و مبانی پذیرفته شده در آنجا روشنگر حریم این موضوع است.

از جمله آثار ریاست مرد بر خانواده، تکلیف تمکین برای زن است. تمکین دارای یک معنی خاص و یک معنی عام است. تمکین به معنی خاص آن است که زن نزدیکی جنسی با شوهر به‌طور متعارف را بپذیرد و جز در مواردی که مانع موجهی داشته باشد از برقراری رابطه جنسی با او سر باز نزند. اما تمکین به معنای عام، آن است که زن وظایف خود را نسبت به شوهر انجام دهد و از او در حدود قانون و عرف اطاعت کند و ریاست شوهر را در خانواده بپذیرد. پس اگر شوهر توقعات نامشروع یا نامتعارفی از زن داشته باشد زن مکلف به اطاعت از او نیست. مثلاً اگر شوهر، زن را از ادای فرایض مذهبی باز دارد یا از زن بخواهد که اموالش را به او انتقال دهد، زن می‌تواند از اطاعت شوهر سر باز زند.^۳

۱- مجمع البحرین ج ۶ ذیل واژه نشز.

۲- نجفی اصفهانی، شیخ محمد حسن، جواهر الکلام، ج ۳۱ ص ۲۰۰ به بعد.

۳- صفایی، سید حسن، امامی، اسد...، حقوق خانواده، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۱۷۳.

ضمانت اجرای عدم تمکین

هر قانونی اگر فاقد ضمانت اجرای قانونی باشد، آن قانون لغو خواهد بود. پس اگر شوهر اجازه ندارد با تحکم و اجبار به حق مشروع خود برسد و برای دادگاه امکان اجرای چنین حکمی وجود ندارد، پس ضمانت اجرای حقوقی عدم تمکین زوجه چیست؟ ضمانت اجرای مستقیم عدم تمکین، محروم شدن زن از حق نفقه است. و ماده ۱۱۰۸ ق.م نیز محرومیت از استحقاق نفقه را ضمانت اجرای امتناع زوجه از تمکین دانسته است و در صورت ادامه چنین سوءرفتاری از ناحیه زن و عدم امکان صلح بین آنها، چاره‌ای غیر از طلاق نخواهد بود^۱.

۱- محمدی، مرتضی، تمکین؛ قدرت زنان یا خشونت مردان، مجله کتاب زنان، شماره ۲۳.

مواد قانونی (قانون مدنی) مرتبط با تمکین:

ماده ۱۱۰۳: زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگرند.

ماده ۱۱۰۵: در روابط زوجین ریاست خانواده از خصایص شوهر است.

ماده ۱۱۰۸: هرگاه زن بدون مانع مشروع از ادای وظایف زوجیت امتناع کند مستحق نفقه نخواهد بود.

ماده ۱۱۱۴: زن باید در منزلی که شوهر تعیین می کند سکنی نماید مگر آن که اختیار تعیین منزل به زن داده شده باشد.

ماده ۱۱۱۵: اگر بودن زن با شوهر در یک منزل متضمن خوف ضرر بدنی یا مالی یا شرافتی برای زن باشد، زن می تواند مسکن علی حده اختیار کند و در صورت ثبوت مظنه‌ی ضرر مزبور، محکمه حکم بازگشت به منزل شوهر نخواهد داد و مادام که زن در بازگشتن به منزل مزبور معذور است نفقه بر عهده‌ی شوهر خواهد بود.

ماده ۱۱۱۶: در مورد ماده‌ی فوق، مادام که محاکمه بین زوجین خاتمه نیافته، محل سکنا‌ی زن به تراضی طرفین معین می شود و در صورت عدم تراضی، محکمه با جلب نظر اقربای نزدیک طرفین منزل زن را معین خواهد نمود و در صورتی که اقربایی نباشد خود محکمه، محل مورد اطمینانی را معین خواهد کرد.

ماده ۱۰۸۵: زن می تواند تا مهر به او تسلیم نشده از ایفاء وظایفی که در مقابل شوهر دارد امتناع کند، مشروط بر این که مهر او حال باشد و این امتناع مسقط حق نفقه نخواهد بود.

ماده ۱۰۸۶: اگر زن قبل از اخذ مهر به اختیار خود به ایفاء وظایفی که شوهر دارد، قیام نمود دیگر نمی تواند از حکم ماده‌ی قبل استفاده نماید. معذکک حقی که برای مطالبه دارد، ساقط نمی شود.

ماده ۱۱۲۷: هرگاه شوهر بعد از عقد مبتلا به یکی از امراض مقاربتی گردد زن حق خواهد داشت که از نزدیکی با او امتناع نماید و امتناع به علت مزبور مانع حق نفقه نخواهد بود.

فرایند رسیدگی و طرح دعوی تمکین

مردان زمانی دادخواست تمکین می دهند که همسر آنها بدون اجازه منزل را ترک کرده باشد و حاضر به بازگشت هم نباشد. معمولاً اگر پادرمیانی بزرگ ترها مشکل عدم تمکین را حل نکرده باشد با ارسال اظهارنامه، وظایف قانونی و شرعی همسر را به وی یادآوری می کنند. اگر باز هم این اتفاق رخ نداد، دادخواستی را با موضوع تمکین به دادگاه ارائه و در آن تلاش های انجام شده را قید می کنند و خواستار بازگشت همسر خود می شوند.

یک نمونه از دادخواست‌های تمکین چنین است:

«ریاست محترم دادگاه خانواده..... با سلام و احترام؛ به استحضار می‌رساند اینجانب..... طی سند رسمی عقدنامه به شماره..... مورخ..... با خواننده دعوی سرکار خانم..... ازدواج نموده‌ام. اکنون..... سال از زمان عقد ما می‌گذرد اما خواننده بدون عذر و دلیلی موجه منزل مسکونی را ترک کرده و در حال حاضر در..... ساکن است. برای بازگشت وی به منزل تاکنون چند نفر از اقوام را واسطه کرده‌ام، اما این مساله نتیجه‌ای نداده است. اظهارنامه‌های ارسالی از سوی بنده برای زوجه نیز تا این تاریخ بی‌پاسخ مانده است. با توجه به نکات یاد شده در دادگاه تقاضا دارم نسبت به صدور حکم الزام به تمکین برای زوجه مساعدت فرمایید. با تشکر و احترام

پس از این مرحله دادگاه با تشکیل جلسه اقدام به بررسی ادعای مرد می‌کند. مرد باید در جلسه اول دادگاه ثابت کند و دلایلی را بگوید که بر اساس آن مشخص شود همسرش بدون اجازه او خانه را ترک کرده است؛ البته پیش از هر اقدامی برای این که زن نیز از این شکایت مطلع شود، باید نشانی دقیقی از محل سکونت فعلی زن به دادگاه ارائه شود تا برای زن اختاریه جهت حضور در دادگاه ارسال شود. قاعدتاً مرد نمی‌تواند نشانی منزل خود یعنی همان منزل مشترک را بدهد چون مرد می‌گوید همسرش از خانه خارج شده و دیگر بازنگشته است. اگر نشانی دقیقی ارائه نشود و اختاریه مطابق روال قانونی ارسال نشود، تشکیل جلسه دادگاه به صدور حکم منجر نخواهد شد ابلاغ باید واقعی و قانونی باشد. ابلاغ واقعی به این صورت است که اختاریه به دست خود خواننده یا یکی از بستگان او داده شود یا بر در محل سکونت او الصاق شود و ابلاغ قانونی نیز به این معنی است که فاصله ابلاغ تا رسیدگی به شکایت کمتر از ۵ روز نباشد؛ البته با در نظر گرفتن ۲ روز ابلاغ و تشکیل جلسه، باید فاصله‌ای ۷ روزه میان ابلاغ تا تشکیل جلسه دادگاه وجود داشته باشد. البته اگر در کمتر از این فاصله طرفین با حضور در جلسه دادگاه نسبت به رسیدگی به پرونده خود اعلام آمادگی کنند، منع قانونی برای رسیدگی به پرونده وجود ندارد. با انجام دادگاه حکم بر تمکین و یا عدم تمکین صادر می‌گردد.

دفاعیات:

هرگاه دعوا به خواسته‌ی تمکین از سوی هر یک از زن یا شوهر طرح شده، خوانده می‌تواند در مقابل به دفاع پردازد و به موارد زیر استناد کند:

وجود مانع مشروع، همچون بیماری، حج واجب، روزه‌ی واجب که مانع انجام وظایف زوجیت گردد. اگر در ضمن عقد نکاح یا بعد از آن اختیار تعیین منزل به زن داده شده باشد زن می‌تواند از سکونت در منزلی که شوهر تعیین کرده است خودداری کند مشروط بر این‌که خود منزلی را تعیین و به شوهر اعلام کند.

وجود ترس ضرر بدنی، مالی و یا شرافتی برای زن به سبب سکونت در منزل شوهر. با توجه به این‌که مسکن جزء نفقه است، باید با شأن و منزلت و موقعیت اجتماعی همسر متناسب باشد و در صورت عدم تناسب، همسر می‌تواند از اسکان در آن خودداری کند. زن می‌تواند تمکین خاص از شوهر را منوط به پرداخت مهریه کند. بر این اساس در صورتی که زن اصلاً تمکین نکرده باشد می‌تواند در دفاع خواستار پرداخت نفقه قبل از تمکین شود^۱.

۱- موسوی‌مقدم، محمد، راهنمای دعاوی خانوادگی، قم، دادگستری کل استان قم، ۵۳.

نمونه دادخواست‌ها

دادخواست الزام به تمکین (از طرف مرد)

مشخصات طرفین	نام	نام خانوادگی	شغل	آدرس:
خواهان	زوج			
خوانده	زوجه			
وکیل یا نماینده قانونی				
تعیین خواسته و بهای آن	الزام خوانده به تمکین			
دلایل و منضمات دادخواست	۱- سند نکاحیه ۲- اظهارنامه ۳- گواهی گواهان			
<p>شرح دادخواست</p> <p>باسمه تعالی</p> <p>ریاست محترم دادگاه‌های عمومی...</p> <p>با سلام</p> <p>احتراماً به استحضار می‌رسانم در تاریخ... به موجب سند نکاحیه‌ی شماره‌ی... خوانده به عقد زوجیت دائم اینجانب درآمده است. اما مدتی است بدون اجازه، زندگی مشترک زناشویی را ترک و از تمکین نسبت به اینجانب خودداری می‌ورزد. علی‌رغم مراجعات مکرر و ارسال اظهارنامه‌ی شماره‌ی... مورخ... مبنی بر دعوت به مراجعت زندگی زناشویی همچنان به نشوز خود ادامه می‌دهد.</p> <p>بنابراین مستند به ماده‌ی ۱۱۰۳ و ۱۱۱۴ قانون مدنی صدور حکم بر محکومیت خوانده به الزام به تمکین را استدعا دارم.</p> <p>امضاء</p>				
شماره و تاریخ ثبت دادخواست	شعبه دادگاه عمومی رسیدگی فرمایید.			
شماره	نام و نام خانوادگی مقام ارجاع کننده			
تاریخ	تاریخ امضاء			

دادخواست الزام به تمکین (از طرف زن)

مشخصات طرفین	نام	نام خانوادگی	شغل	آدرس:
خواهان	زوجه			
خوانده	زوج			
وکیل یا نماینده قانونی				
الزام خوانده به تمکین				تعیین خواسته و بهای آن
۱- سند نکاحیه ۲- اظهارنامه ۳- گواهی گواهان				دلایل و منضمات دادخواست
<p style="text-align: right;">شرح دادخواست</p> <p style="text-align: right;">باسمه تعالی</p> <p style="text-align: right;">ریاست محترم دادگاههای عمومی...</p> <p style="text-align: right;">با سلام</p> <p>احتراماً به استحضار می‌رسانم در تاریخ... به موجب سند نکاحیه شماره... خوانده به عقد زوجیت دائم خوانده درآمده‌ام. اکنون علی‌رغم گذشت مدت... سال/ماه از آغاز زندگی مشترک با اینجانب خودداری می‌ورزد و اینجانب را در نهایت سختی رها کرده است و علی‌رغم این که بعد از ارسال اظهارنامه‌ی شماره... مورخ... خواستار آغاز زندگی مشترک با وی شده‌ام اما همچنان از ادای وظایف زناشویی نسبت به اینجانب خودداری می‌ورزد.</p> <p>بنابراین مستند به ماده‌ی ۱۱۰۳ و ۱۱۱۴ قانون مدنی صدور حکم بر محکومیت خوانده به الزام به تمکین و ایفاء وظایف زناشویی را استدعا دارم.</p> <p>امضاء</p>				
شماره و تاریخ ثبت دادخواست		شعبه دادگاه عمومی رسیدگی		
شماره		فرماید.		
تاریخ		نام و نام خانوادگی مقام ارجاع کننده		
		تاریخ امضاء		

نمونه دادنامه‌ها

دادنامه (۱)

خواهان: آقای مجید ... به نشانی قم، ...

خوانده: خانم اعظم ... به نشانی قم، ...

خواسته: الزام به تمکین

رأی دادگاه

در خصوص دادخواست آقای مجید ... فرزند ... به طرفیت خانم اعظم ... فرزند ... به خواسته الزام خوانده به تمکین و شروع زندگی مشترک با توجه به محتویات پرونده و اقرار طرفین وجود علقه زوجیت دائم بین طرفین محرز است توضیح اینکه به حسب اظهارات زوجین هنوز واقعه بین آنها واقع نشده و خوانده غیر مدخول بها است و خوانده در پاسخ دادگاه که آیا شما از حق الحبس خود استفاده می‌کنید یا خیر و اگر استفاده نمی‌کنید پس چرا حاضر به شروع زندگی مشترک و تمکین از زوج نمی‌شوید، اظهار نمود من از حق الحبس خود استفاده نمی‌کنم با این حال چون شوهرم دست بزن دارد و فحاشی می‌کند و به‌طور کلی نمی‌خواهم با شوهرم زندگی کنم و دیگر اینکه هیچ‌گونه مدرکی در مورد ادعای خود که از دست شوهرش مورد سوء معاشرت و فحاشی قرار گرفته است ارائه نداده‌اند و از طرفی زوج اظهار نمودند منزل و اثاثیه منزل جهت شروع زندگی مشترک تهیه شده و آماده است تا حکم مقتضی صادر شود، بنا به مراتب دادگاه به استناد ماده ۱۱۰۲-۱۱۱۴ قانون مدنی خوانده را الزام به شروع زندگی مشترک و محکوم به تمکین از خواهان می‌نماید. رأی صادره ظرف بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظر در دادگاه تجدیدنظر می‌باشد.

رئیس شعبه محاکم عمومی حقوقی قم

دادنامه (۲)

خواهان: آقای حسن ... به نشانی قم،

خوانده: خانم الهام السادات ... به نشانی قم،

خواسته: الزام به تمکین

رأی دادگاه

در خصوص دادخواست تقدیمی از سوی خواهان آقای حسن ... فرزند ... متولد ... شغل آزاد ساکن قم دارنده ش ملی ... طرفیت خوانده خانم الهام السادات ... فرزند ... ، ... ساله شغل خانه‌داری ساکن قم دارنده ش ش ... به خواسته الزام خوانده به تمکین که خواهان اظهار داشته منزل دارم، منزل مادرم سه طبقه است و این معنی مورد تصدیق خوانده قرار گرفته است و خواهان در ادامه اظهار داشته واقعه از راه دیگر صورت گرفته است. مهریه زوجه را در حال پرداخت هستیم. در سال ۱۳۸۵ ازدواج نموده‌ام و تقاضای الزام خوانده را به تمکین نموده است خوانده در برابر دعوی اظهار داشته از سال ۱۳۸۵ فقط ۲ ماه با هم رفت و آمد داشتیم بعد از آن بدون دلیل دیگر نیامدند، واقعه صورت نگرفته است و من تقاضای نفقه و مهریه کردم از حق حبس استفاده نموده‌ام پی‌درپی دادخواست ازدواج مجدد و طلاق به دادگاه داده است هدف ایشان قصد آزار و اذیت است و نمی‌خواهد رفت و آمد کند و بعد از چهار سال آمده است، تا حالا کجا بوده؟ و تا من حق خود را کامل نگیرم و شرائط را قبول نکنند تمکین نمی‌کنم به دلیل این که به این آقا اعتماد و اطمینان ندارم حرف ایشان را قبول ندارم با عنایت به جامع اوراق پرونده احراز علقه زوجیت شرعی و قانونی، ملاحظه محتویات که حکایت از انجام گرفتن واقعه دارد اظهارات خواهان نحوه دفاع خوانده سایر قرائن و امارات خواسته موجه تشخیص و مستنداً به مواد ۱۱۰۲ - ۱۱۰۳ - ۱۱۰۴ - ۱۱۱۴ قانون مدنی خوانده محکوم به تمکین در برابر خواهان نسبت به وظائف ناشی از امر زوجیت می‌گردد رأی حضوی و پس از ابلاغ به مدت بیست روز قابل اعتراض و رسیدگی در دادگاه تجدیدنظر استان قم است.

رئیس شعبه ... محاکم عمومی حقوقی قم

نام محقق: آقای اصغر کاظمی